

Електронните книги и хората със зрителни проблеми

Павлина Владева
Народно читалище „Надежда – 1869“, Велико Търново

E-books and people with visual problems

Pavlina Vladeva
National Community centre „Nadejda – 1869“, Veliko Tarnovo

Abstract: *The report is dedicated to the 100-th anniversary of Bulgarian Blind Union. It's importance and role in the lives of blind people is emphasized. It protects their human, civil, social and economic rights and their integration into society. The history of sound recording devices is traced: gramophone records, audio cassettes, audio discs, talking books, e-books. Emphasis is placed on the opening of the first Studio for talking books and magazines in Sofia. The central audio library in Sofia runs a fund of 7 000 titles of artistic and scientific literature. Regional Library „P. R. Slaveikov“ Veliko Tarnovo has an audio library with many e-books in it. The report pays special attention to the sustainable partnership and interaction between library, Lions clubs in the city and the Societies of the Blind in Veliko Tarnovo and Gorna Oryahovitsa.*

Keywords: *Bulgarian Blind Union, blind people, talking books, e-books, library, Lions clubs.*

Резюме: Докладът се посвещава на 100 години от създаването на Съюза на слепите в България. Изтъква се неговото значение и роля в живота на незрящите хора. Той защитава техните човешки, граждански, социални и икономически права и интегрирането им в обществото. Проследява се историята на звукозаписните устройства: грамофонни плочи, аудиокасети, аудиодискове, говорещи книги, електронни книги. Акцентира се на откриването на първото Студио за говорещи книги и списания в София. Централната фонотека в София управлява фонд от 7000 заглавия художествена и научна литература. Регионална библиотека „П. Р. Славейков“ Велико Търново притежава фонотека от електронни книги. В доклада се отделя специално внимание на устойчивото партньорство и взаимодействието между библиотеката, великотърновските Лайънс клубове и дружествата на слепите във Велико Търново и Горна Оряховица.

Ключови думи: Съюз на слепите в България, незрящи хора, говорещи книги, електронни книги, библиотека, Лайънс клубове.

Идеалите на Великата френска революция 1789 г. за свобода, братство и равенство проповядват нови социални ценности. За пръв път в Европа биват обявени за неприкосновени гражданските и човешките права чрез Декларацията за правата на човека и гражданина. След нейното приемане слепите хора във Франция тръгват по пътя на признанието и равноправието. Първият институт за слепи в Европа е създаден в Париж през 1774 г. от Валентин Хаюи. Английските евреи през 1819 година създават свой съюз на слепите. Целта им е да се борят за правата на своите членове, осигуряване на защита от страна на държавата и съпричастие на обществото към проблемите на слепите граждани. Французинът Луи Брайл открива азбуката на шестте точки през 1829 г. Започва процесът на истинското пробуждане на слепите, на тяхното приобщаване към постиженията на човешката цивилизация и интегрирането им в обществото. Само за няколко десетилетия всичко това се превръща в осъзната форма на единодействие, даваща кураж и надежда на хиляди слепи по света. През XX век в Европа вече съществуват 188 института и 140 приюта за слепи.

„За щастие, новоосвободена България, само две десетилетия след Руско-турската война, се нарежда сред цивилизованите държави в отношението си към хората с увреждания. Невероятен исторически шанс за слепите българи е присъствието в тогавашната българска политика на проф. Иван Шишманов. Като министър на народното просвещение този изключителен човек осъзнава необходимостта от специализирано образование на хората лишени от зрение и поставя началото му през 1905 г.“[1]. Началото на организираното движение на слепите в България започва с откриването на Държавния институт за слепи деца в София на 1 септември 1905 г. с 11 ученици. Директор е доктор Стойчо Донев. По фронтовете на войните за национално обединение загиват достойни българи, много от върналите се са инвалиди. Възпитаници на Държавния институт за слепи, живеещи в София, установяват контакт със своите братя по съдба от страната. Обсъждат необходимостта от обединяването им с цел защитата на техните права. През 1918 г. се организира първата национална среща на активисти на движението на слепите, наречена Конференция за основаване на друже-

ството на българските слепи. През следващите години кръгът на съмишлениците на тази идея се разширява. „На 28 март 1921 г. в малкия салон на Градското казино в София се провежда Учредителното събрание на Дружеството на българските слепи. Негови организатори са интелектуалците с нарушено зрение: Никола Диклич, Стоян Орозов, Филип Методиев, Петър Манев, Вълко Ангелов, Стефан Ненков и други. Уставът на учреденото Дружество на българските слепи е утвърден на 25 август 1921 г. от Министерството на вътрешните работи и народното здраве.“[2] Дружеството има за цел да защитава материалните и културни интереси на всички слепи, откриване на институти за различните по възраст слепи, организиране на кооперативни работилници, централна брайлова библиотека, създаване на оркестри и ограмотяване. През първите две десетилетия от своето съществуване Дружеството на българските слепи събира средства чрез организиране на киноутра и томболи, продажба на календари и от дарители. Организацията започва да изгражда своите структури в страната и материална база. Първите успехи в областта на трудовата реализация са създаването на оркестър (1922 г.) и хор „Балкан“ (1935 г.). Те изнасят концерти в страната, с което популяризират делото на слепите и техните възможности. Дружеството на българските слепи израства като най-голямата и авторитетна организация на незрящите. То се стреми да обедини останалите сдружения, за да увеличи правозащитния потенциал на движението на слепите. През август 1946 г. Дружеството на българските слепи се преименува на Съюз на слепите в България. Обединителният процес завършва през 1951 г., когато Съюзът на слепите в България и дружествата „Тъмнина“ и „Мрак“ на конгрес вземат решение да създадат общ Съюз на слепите в България. Негов пръв председател е Стефан Ненков. Печатен орган на новата организация е списание „Животът на слепите“, което от 1973 г. носи името „Зари“.

Вече 100 години Съюзът на слепите в България защитава човешките, гражданските, социалните, икономическите и други права на хората със зрителни увреждания, и интегрирането им в обществото. Дружеството на българските слепи започва активно да работи за промяна на обществените нагласи към незрящите. Орга-

низацията извършва мащабна правозащитна дейност. Ползва се с голям национален авторитет. Превръща в основен фактор за създаване на условия за по-достоеен живот на хората със зрителни проблеми. Стреми се да промени качеството на техния живот. „Съюзът на слепите в България системно работи с Народното събрание, Правителството, общините и другите институции за прилагане на съвременните европейски модели за социално включване и провеждане на активни секторни политики за изпълнение на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания“ [3] Тя е приета от ООН през 2006 г. и ратифицирана от нашата страна с решение на Министерския съвет № 355 от 10.05.2012 г. Сдружението има статут на националнопредставителна организация на хора с увреждания и е член на Националния съвет за интеграция на хора с увреждания, орган с консултативни функции към правителството. Участва активно при формирането на националната социална политика на хората със зрителни увреждания. Съдейства за синхронизиране на българското законодателство с духа и нормите на съвременните стандарти и практики. Работи за прилагането им в страната. „Началото на звукозаписващите устройства идва през 1877 г. от изобретяването на Томас Едисън (1847 – 1931) – „фонографът“. Една от идеите на Едисън е „фонографната книга“ да се слуша от слепите хора, тъй като те не могат да четат книги. Първите думи, които са записани на устройството е фонографа рециталът на „Мери имаше малко агънце“, от самия изобретател. През 1878 г. е проведена първата демонстрация в Кралския институт във Великобритания. Изразът „говореща книга“ (англ. talking books) излиза на бял свят през 1930 г. от програми стартирани от правителството на САЩ например за слепи хора.“ [4] За слепите хора Записът на говор (реч) е достъпен в училищните библиотеки и в музикалните магазини. Записват се отделни поеми и пиеси, а не цели книги. Националната библиотечна служба за слепи и хора с физически недостатъци е създадена в САЩ през 1933 г. и е финансирана от Библиотеката на конгреса. Тя се явява като национална мрежа от сътруднически библиотеки, които разпространяват записани книги за хора със загуба на зрението. Тези книги се отдават в САЩ под наем и се изпращат безплатно в специални контейнери. От 1970 г., когато

аудиокасетите заместват грамофонните плочи се използва, израза „аудиокнига“. През 1980 г. издателствата на книги записват цели аудиокниги. Аудиокнигата, книгата за слушане или говорещата книга е звукозапис на текст, който се чете на глас. „Създаването на една аудиокнига се извършва от разказвач, който чете дадена книга в стая за звукозапис, а студийният инженер и режисьорът записват и ръководят процеса. Ако се допусне грешка, записът се спира и разказвачът прочита отново текста с допуснатата грешка. С напредване на съвременните технологии много от аудиокнигите се записват в домашни студиа от разказвачите, които работят самостоятелно. Аудиокнигите, изработени от главните издателства, преминават през процес на проверяване и редактиране, след като прочитът е завършен.“[5] Аудиокнигите са изключително полезни за слепите хора, за тях те са едно „голямо богатство“. Те са ценни и за децата, защото им помагат при усвояване на четенето и разбирането на прочетеното. Електронните книги помагат на хората да научат правилното произношение на нови, чужди и непознати думи. Тези книги са популярен вариант за четене от зрящи хора, когато извършват домакинска дейност къщи, или когато пътуват. Първото българско брайлово списание се нарича „Вестител“ и излиза през 1933 г. То се печата в Стокхолм. Днес Сдружението издава шест тематично профилирани брайлови списания. През 1962 г. Съюзът на слепите в България и националното Първото българско брайлово списание се нарича „Вестител“ и излиза през 1933 г. То се печата в Стокхолм. Днес Сдружението издава шест тематично профилирани брайлови списания. През 1962 г. Съюзът на слепите в България и националното читалище „Луи Брайл“ създават първото студио за говорещи книги и списания. „Печатният орган на Съюза на слепите в България е списание „Зари“ (<http://www.zari-bg.net/>). То е месечно и се издава в плоскопечатен, брайлов и аудиовариант. Съюзът на слепите в България организира дейността на единственото в страната студио за запис на говорещи книги и списания. Те се произвеждат в аудиоформат (mp3).“[6] Съюзът си гарантира достъп до информация чрез издаване на брайлови и говорещи книги и списания. Съдейства за разработването на специализиран софтуер, позволяващ на незрящите да работят с компютри

и осигуряващ достъпа им до интернет пространството. Организацията поддържа два електронни сайта с разнообразна информация за дейността на Сдружението и правата на неговите членове. „Отчитайки бързото развитие на съвременните информационни технологии, Съюзът на слепите в България полага грижи за развитието на компютърните знания на своите членове. Той предоставя безплатно компютърна програма-синтезатор за българска реч – SPEECHLAB 2.0. Тя се прикрепя към програма „екранен четец“ от вида JAWS, NVDA или други подобни. Повече от 3000 човека имат ежедневен достъп до необятната информация в интернет мрежата.“[7] Благодарение на съвременните информационни технологии незрящите получават достъп до човешкото познание, до образците на световната класика и съвременната художествена и научна литература. В Златния фонд се съхраняват повече от 6500 заглавия. Централната фонотека в София управлява фонд от 7000 заглавия. Това голямо и неocenимо богатство се разпространява чрез структурите на Съюза чрез изградената мрежа от фонотеки и чрез абонамент. Съюзът предлага годишно 140 – 160 нови заглавия художествена и научна литература. „Организацията издава ежемесечно шест говорещи списания:

1. **„Знание“** – научно-популярно;
2. **„Съвременност“** – съдържа информация за живота на популярни личности, културни, спортни и светски събития;
3. **„Наблюдател“** – политико-икономическа тематика, включваща анализи и коментари;
4. **„Литературен калейдоскоп“** – предлага биографии на писатели и поети и техни творби;
5. **„Домашен съветник“** – полезни съвети за дома и кухнята;
6. **„Булгаро есперантисто“** – информационно издание за дейността на есперантистското движение и творби на негови изяви дейци[8];

В Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков“ Велико Търново съществуват 2 фонотеки за електронни книги: Първата е в централната библиотека, а втората във филиала „Булзуджа“. В първата фонотека има аудиодискове от: Старогръцка, старо-

българска, класическа, западно-европейска, руска и българска литература: Авторите на електронните книги са световно известни писатели: Уилям Шекспир, Джордж Байрон, Хайнрих Хайне, Артур Рембо, Пол Верлен, Шарл Бодлер, Пушкин, Чехов, Гогол, Любен Каравелов, Иван Вазов, Христо Ботев, Петко Славейков, Алеко Константинов, Пенчо Славейков, Пейо Яворов, Йордан Йовков, Гео Милев, Николай Лилиев, Любомир Левчев и други. На филиала в квартал „Бузлуджа“ Студио „Електроник фемили“ е дарило електронна българска литературна колекция „Малък театър Пловдив“. Продуцент и изпълнител е Красимир Воскресенски. Дарение от 80 електронни книги – аудиодискове е направила Пенка Конджагьолова. Те са били на незрящия и съпруг. Записани са в Студиото на Съюза на слепите в България в София от 16 диктори и артисти през периода 2005 – 2009 г. Сред тях са Петър Евангелатов, записал най-много книги, Мария Захариева, Сия Христова, Здравко Димитров, Гергана Стоянова и други. Тези електронни книги са световни шедеври, а техните автори велики майстори на словото: „Парижката Света Богородица“ – Виктор Юго, „Ямайски марони“ – Майн Рид, „Великият Гетсби“ – Скот Фицджералд, „Ейглетиерови“ – Анри Троя, „Цифрова крепост“ – Дан Браун, „Последният дон“ – Марио Пузо, „Мегре и гледачката“ – Жорж Сименон, „Празникът на вси светии“ – Агата Кристи и други.

Lions Club International е основан на 7 юни 1917 г. в Чикаго, САЩ по инициатива на застрахователния агент Мелвин Джоунс (1879 – 1961) и на основата на съществуващи независими клубове. Първите два Лайънс клуба в България се създават 1992 г. в градовете Карлово и София. Във Велико Търново съществуват четири Лайънс клуба: „Лайънс клуб Велико Търново“ – 2003 г., „Лайънс клуб – Арбанаси – 2003 г., „Лайънс клуб Велико Търново – Царевец“ – 2004 г., „Лайънс клуб Велико Търново – Янтар“ – 2021 г. Основните програми на международното Лайънс движение са превенцията и борбата с очните заболявания, глухотата, диабетът, наркоманията, опазването на околната среда и други. Мотото „Ние служим“ е водещо и за българските лайънисти. На 19.10.2015 г. се сключва Споразумение между Асоциацията на Лайънс клубовете АЛК – Дистрикт 130

България от Пламен Чингаров – Дистрикт управител, Анета Попова – Председател на Дистрикт комисия „Осведоменост и дейности по опазване на зрението“ и Съюза на слепите в България от Васил Долапчиев. Двете страни ще работят за: Изграждане на партньорство за реализиране на конкретни проекти и решаване на казуси за хора със зрителни увреждания, Създаване на мрежа за сътрудничество с цел споделяне на ресурси, опит и добри практики, Подпомагане на съвместни инициативи за социалната рехабилитация, Социалното приобщаване и Интеграция на хората с нарушено зрение. Павлина Владева е член на Лайънс клуб „Велико Търново – Царевец“ от 2003 г., а от 2021 г. е член на новосъздадения „Лайънс клуб Велико Търново Янтар“. През изминалите години членове на клубовете са спонсорирали дейността на Сдруженията на слепите във Велико Търново и Горна Оряховица и сдружение „Човещина“. Дарявали са специални сгъваеми бастуни, компютри, сидиплейъри MP-3 и други. Две книги са записани в Студиото на Съюза на слепите в България в София. Първата книга е „Велико Търново в калейдоскопа на времето“ – 2016 г. с автор Павлина Владева. Тя съдържа 13 статии за материалната и духовна култура на Търново XVI – XXI век, видяна през погледа на български и чуждестранни пътешественици. Презентации имаше в Горна Оряховица пред Сдружение „Човещина“ и пред Сдруженията на слепите във Велико Търново и медиите в Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков“, филиал „Бузлуджа“. Павлина Владева дари 3 електронни книги – на Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков“, на Сдружение „Човещина“ и на Сдружението на слепите във Велико Търново. Втората книга е „Вкусът на времето Кулинарен пъзел от Великотърновския край“ – 2019 г., създадена по идея на Клуба по битова култура при НЧ „Надежда – 1869“. Съставители са арх. Донка Колева-Радева – председател на НЧ „Надежда – 1869“ и Павлина Владева – председател на Клуба по битова култура към читалището. Представени са кулинарни рецепти от Средновековието до наши дни и любопитни факти от живота на града XII – XX век. Тази книга беше предложена от НЧ „Надежда – 1869“ за записване в Студиото на Съюза на слепите в Бълга-

рия в София. Беше презентирана от авторите пред Сдружението на слепите във Велико Търново и медиите в Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков“, филиал „Бузлуджа“. Бяха дарени 2 говорещи книги, едната на Сдружението на слепите във Велико Търново, а другата на Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков“, филиал „Бузлуджа“. Тези дарени електронни книги са още един пример за устойчивото партньорство и взаимодействието между Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков“, великотърновските Лайънс клубове и дружествата на слепите във Велико Търново и Горна Оряховица.

„В Съюза на слепите в България членуват над 10 500 граждани с намалена работоспособност/степен на зрително увреждане от 71% до 100%. Сдружението извършва дейността си на територията на цялата страна чрез 15 регионални организации (РО), обединяващи 96 териториални организации (ТО).“[9] 1 325 129 човека или 19,2 % от населението в страната е със зрителни увреждания. От тях 19 526 са незрящи. Във Велико Търново те са 100 души. С умерено до тежко зрително увреждане са 260 094. С леко визуално увреждане са 141 738 хора. Ръководствата на локалните организации активно работят в изградените областни и общински обществени съвети. Те допринасят за изграждане на мрежата от социални услуги и оказват влияние върху местните политики за социално включване на хората с увреждания. Съюзът на слепите в България, чрез активен диалог и партньорство с държавата и общините, създава условия за достъпна архитектурна, транспортна и комуникационна среда. Сдружението осъществява системен контакт с членовете си и извършва разнообразната си дейност в изградените в страната клубове. С цел по-ефективно реализиране на правозащитните си функции, Съюзът на слепите в България изгражда партньорски отношения с национално представителните организации на и за хора с увреждания и други сдружения от гражданския сектор. Той е член на Националния съвет на организациите на хората с увреждания в България. Съюзът на слепите в България се стреми да предоставя на членовете си богата информация, допринасяща за тяхното личностно и професионално развитие.

Литература:

1. **Петкова М.** 100 години Съюз на слепите в България. В: Сп. „Зари“, С., 2021, с. 2.
2. **Пак там**, с. 2.
3. http://ssb-bg.net/about_us/100.html 100 години променяме света за да бъде за всички. Заедно постигаме повече. 2021 с. 1.
4. <https://bg.wikipedia.org/wiki/> Аудиокнига.
5. **Пак там**, с. 1.
6. <http://ssb-bg.net/viewactivity-115.html> с. 1.
7. **Пак там**, с. 1.
8. **Пак там**, с. 1.
9. <https://www.posoki.com> Ангелов, П. 100 години Съюз на слепите в Българи – един век, изпълнен с борба за права. 14.10.2021 с. 1.